

KLAGANDE

██████████ ██████████

Ombud: Advokat Charlotta Skogsberg

MOTPART

Försäkringskassan

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Förvaltningsrätten i Stockholms dom den 20 mars 2018
i mål nr 2001-18, se bilaga A

SAKEN

Assistansersättning

KAMMARRÄTTENS AVGÖRANDE

Kammarrätten bifaller överklagandet, upphäver underinstansernas avgöranden och beslutar att ██████████ har rätt till assistansersättning. Målet visas åter till Försäkringskassan för bedömning av assistansersättningens storlek.

YRKANDEN M.M.

██████████ yrkar att han ska beviljas assistansersättning i en omfattning av 122 timmar och 15 minuter per vecka, alternativt att kammarrätten fastställer att han är berättigad till assistansersättning och visar målet åter till Försäkringskassan för erforderlig handläggning. Han anför bl.a. att han, efter sin operation i augusti 2016, behöver besöka toaletten cirka sju gånger per dygn till följd av diarréer.

Försäkringskassan anser att överklagandet ska avslås och anför bl.a. följande. Vad gäller tid för toalettbesök är förvaltningsrättens bedömning riktig. Oavsett om det är fem eller sju besök på toaletten så är tidsåtgången per dag rimlig. ██████████ berättade själv inför kassans beslut att han behövde tre toalettbesök per dag. Försäkringskassans beräkning om fyra toalettbesök per dag om 15 minuter per tillfälle är en rimlig bedömning.

SKÄLEN FÖR KAMMARRÄTTENS AVGÖRANDE

Frågan i målet är om ██████████ har rätt till assistansersättning. Avgörande för den bedömningen är om han behöver personlig assistans med i genomsnitt mer än 20 timmar i veckan för att tillgodose sina grundläggande behov.

Försäkringskassan har bedömt att ██████████ hjälpbehov med de grundläggande behoven personlig hygien och av- och påklädning uppgår till 18 timmar och 40 minuter per vecka.

Försäkringskassan har bedömt att ██████████ behöver hjälp i samband med toalettbesök (tarmtömning) 4 gånger per dag med 15 minuter per tillfälle. I momentet har beaktats förflyttning, intimhygien och av- och påklädning. Kammarrätten saknar anledning att utgå från att kassan räknat med annan tid än den som avser hjälp av mycket privat och integritetskänslig karaktär. Det framgår inte närmare av kassans

utredning hur tiden för varje toalettbesök har beräknats. Av utredningen framgår emellertid att [REDACTED] är tung och svår att lyfta samt att han vid förflyttning och avklädning vid toalettbesöken inte kan hjälpa till genom att använda axlarna. Därmed anser kammarrätten att 15 minuter för de åtgärder som ska räknas med vid [REDACTED] toalettbesök inte i sig framstår som orimligt lång tid.

Försäkringskassan har anfört att den totala tiden per dag för toalettbesök ändå bedöms tillräcklig även om [REDACTED] behöver göra sju besök per dag. Kassan har emellertid inte presenterat något underlag eller någon förklaring till varför den numera anser att sju toalettbesök hinns med på samma tid som kassan i sitt beslut bedömde att fyra hanns med.

Kammarrätten bedömer att den medicinska utredningen visar att [REDACTED] är i behov av sju toalettbesök per dag. Vidare saknas det anledning att gå ifrån Försäkringskassans ursprungliga bedömning att varje besök tar 15 minuter. Redan till följd av denna bedömning uppgår [REDACTED] behov av personlig assistans för hjälp med grundläggande behov till i genomsnitt mer än 20 timmar i veckan. Han har därför rätt till assistansersättning. Det ankommer på Försäkringskassan att närmare beräkna omfattningen av ersättningen.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga B (formulär 4).

Peder Liljeqvist
lagman
ordförande

Maria Ringvall
kammarrättsråd

Johannes Gäverth
tf. assessor
referent

Karin Öst
fiskal
föredragande

FÖRVALTNINGSRÄTTEN
I STOCKHOLM
Avdelning 30

DOM
2018-03-20
Meddelad i Stockholm

Mål nr
2001-18

KLAGANDE

██████████ ██████████

Ombud: Advokat Charlotta Skogsberg
Advokatbyrån Thomas Bodström AB
Box 3431
103 68 Stockholm

MOTPART

Försäkringskassan
103 51 Stockholm

ÖVERKLAGAT BESLUT

Försäkringskassans beslut 2017-11-15, bilaga 1

SAKEN

Assistansersättning

FÖRVALTNINGSRÄTTENS AVGÖRANDE

Förvaltningsrätten avslår överklagandet.

I och med detta avgörande upphör förvaltningsrättens interimistiska beslut från den 25 januari 2018 att gälla.

Dok.Id 955520

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
115 76 Stockholm	Tegeluddsvägen 1	08-561 680 00	08-561 680 01	måndag–fredag 08:00–16:30
		E-post: forvaltningsrattenistockholm@dom.se www.domstol.se/forvaltningsratt		

YRKANDEN M.M.

Försäkringskassan beslutade den 15 november 2017 att inte ändra sitt beslut från den 14 mars 2017, i vilket det beslutades att [REDACTED] inte längre har rätt till assistansersättning.

[REDACTED] yrkar att han beviljas assistansersättning med 122,25 timmar per vecka, alternativt att det fastställs att han har rätt till assistansersättning och att målet återförvisas till Försäkringskassan för erforderlig handläggning.

Försäkringskassan anser att överklagandet ska avslås.

SKÄLEN FÖR AVGÖRANDET

Det är inte ifrågasatt att [REDACTED] tillhör den personkrets som omfattas av 1 § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS. Fråga i målet är om han är berättigad till assistansersättning enligt 51 kap. socialförsäkringsbalken, SFB. För att ha rätt till assistansersättning ska hjälpbehovet med de grundläggande behoven enligt 9 a § LSS uppgå till i genomsnitt mer än 20 timmar per vecka (51 kap. 3 § SFB). De grundläggande behoven utgörs av personlig hygien, måltider, att klä av och på sig, att kommunicera med andra eller annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om den funktionshindrade (jfr 9 a § LSS). Vid bedömningen av omfattningen av de grundläggande behoven är det endast insatser som ges för behov som är mycket privata och känsliga för den personliga integriteten som ska beaktas (jfr RÅ 2009 ref. 57).

Försäkringskassan bedömer att [REDACTED] hjälpbehov med de grundläggande behoven uppgår till 18 timmar och 40 minuter per vecka, fördelat på 15 timmar och 10 minuter för personlig hygien och 3 timmar och 30 minuter för av- och påklädning.

Personlig hygien

Toalettbesök

Försäkringskassan beaktar 7 timmar per vecka för hjälp i samband med toalettbesök. [REDACTED] anser att hjälpbehovet i samband med toalettbesök uppgår till 12,25 timmar per vecka. Enligt honom behöver han besöka toaletten sju gånger per dygn och det tar 15 minuter per gång. I det medicinska underlaget framgår att [REDACTED] behöver gå på toaletten sju till tio gånger per dag och har behov av assistenter för att sköta toalettbesök.

Det är inte ifrågasatt att [REDACTED] har behov av hjälp i samband med toalettbesök. Detta stöds också av den medicinska utredningen. Förvaltningsrätten finner emellertid inte visat att de hjälpinsatser som behövs i samband med toalettbesök och som är mycket privata och känsliga för den personliga integriteten uppgår i en vidare omfattning än vad Försäkringskassan beaktat, dvs. 7 timmar per vecka.

Dusch och extra dusch

Försäkringskassan beaktar en tidsåtgång om 7 timmar per vecka i samband med dusch. [REDACTED] uppger att hjälpbehovet uppgår till 75 minuter per dag, dvs. 8 timmar och 45 minuter per vecka, och 10 minuter per dag, dvs. 1 timme och 10 minuter per vecka, för dubbelassistans vid förflyttning till och från duschstolen. Utöver detta har han behov av extra dusch vid i vart fall två gånger i veckan och det hjälpbehovet uppgår till 60 minuter per tillfälle och 10 minuter per tillfälle för dubbelassistans vid överflyttning till och från duschstolen, vilket ger 2 timmar och 20 minuter per vecka. Han uppger att han blivit försämrad i sitt tillstånd och efter det kan han inte längre hjälpa till vid överflyttningar. Innan försämringen kunde han, enligt egen uppgift, vara behjälplig med tvätt, intvålning, torkning och på- och avklädning av överkroppen men nu är han hjälpberoende i dessa aktiviteter. Enligt den medicinska utredningen behöver han hjälp med personlig hygien, i form av

tvätt, hårvård och tandborstning. Även om det inte framgår vilka hjälpinsatser som ingår i Försäkringskassans bedömning i samband med dusch finner förvaltningsrätten inte skäl att ifrågasätta Försäkringskassans bedömning av hjälpbehovet i samband med dusch.

Morgonhygien, handtvätt, tandborstning, rakning och hårvård

Försäkringskassan beaktar en tidsåtgång för övrig hygien till 1 timme och 10 minuter per vecka.

██████████ anser att hjälpbehovet för morgonhygien uppgår till 20 minuter per dag, dvs. 2 timmar och 20 minuter per vecka. Han uppger att han duschar på kvällen och därför behöver han hjälp med lättare morgonhygien. Hjälpbehovet består av tvätt av ansikte, hals och under armarna, torkning av överkroppen och påstrykning av deodorant. Han är beroende av hjälp vid handtvätt och torkning. Det hjälpbehovet uppgår till i genomsnitt 10 minuter per dag, dvs. 1 timme och 10 minuter per vecka. På grund av nedsatt styrka och funktion i båda armarna och händerna är han i behov av hjälp med tandborstning. Hjälpbehovet uppgår till i genomsnitt 5 minuter per tillfälle morgon och kväll, dvs. 1 timme och 10 minuter per vecka. Numera är han fullständigt hjälpberoende vid rakning eftersom han inte har tillräcklig styrka i armarna för att utföra det självständigt. Det tar cirka 20 minuter per tillfälle och han rakar sig varannan dag, vilket ger i genomsnitt 1 timme och 10 minuter per vecka. Eftersom han inte kan lyfta armarna för att komma åt att kamma håret och ordna frisyr behöver han hjälp även med detta. Dessutom måste han behandla psoriasis i hårbotten med kräm. Hjälpbehovet i samband med hårvård uppgår till 5 minuter per dag, dvs. 35 minuter per vecka.

Vid bedömningen av hjälpbehovet med de grundläggande behoven ska endast insatser som är privata och känsliga för den personliga integriteten beaktas (jfr RÅ 2009 ref. 59). Det framgår inte av Försäkringskassans beslut att den beaktat någon tidsåtgång för tandborstning vid bedömningen av de

grundläggande behoven. Förvaltningsrätten anser att ett hjälpbehov med tandborstning är en sådan insats som ska beaktas vid bedömningen av de grundläggande behoven. För övriga delar finner förvaltningsrätten inte skäl att ifrågasätta Försäkringskassans bedömning avseende hjälpbehovet med övrig hygien.

Insmörjning och fotvård

Försäkringskassan anser att skötsel/insmörjning med anledning av psoriasis och fotvård är behandlingsinsatser och ska bedömas som annat personligt behov. Mot bakgrund av vad som framgår av utredningen finner förvaltningsrätten inte skäl att ifrågasätta den bedömningen.

Av- och påklädning

Försäkringskassan beaktar en tidsåtgång om 3 timmar och 30 minuter per vecka för av- och påklädning. [REDACTED] uppger att det hjälpbehovet uppgår till 4 timmar och 40 minuter per vecka. Av den medicinska utredningen framgår att han inte klarar av- och påklädning själv. Med beaktande av vad som framgår av utredningen finner förvaltningsrätten inte skäl att ifrågasätta Försäkringskassans bedömning av hjälpbehovets omfattning avseende av- och påklädning.

Sammanfattning

Som framgår ovan finner förvaltningsrätten att hjälpbehov med tandborstning ska beaktas vid bedömning av omfattningen av de grundläggande behoven. I övrigt ifrågasätts inte Försäkringskassans bedömning avseende [REDACTED] [REDACTED] hjälpbehov i samband med personlig hygien samt av- och påklädning. Även om tandborstning ska beaktas vid bedömningen av de grundläggande behoven, uppgår [REDACTED] hjälpbehov med de grundläggande behoven inte till i genomsnitt 20 timmar per vecka. Han är därmed inte berättigad till assistansersättning. Eftersom [REDACTED] hjälpbehov med de grundläggande behoven inte bedöms uppgå till 20 timmar

per vecka, saknas skäl att pröva om han har rätt till personlig assistans för andra personliga behov enligt 9 § a andra stycket LSS. Överklagandet ska därför avslås.

HUR MAN ÖVERKLAGAR

Detta avgörande kan överklagas. Information om hur man överklagar finns i bilaga 2 (DV 3104/1 A).

Oskar Hoffmann
Förvaltningsrättsfiskal

Nämndemännen Sandra Lindström, Bertil Røjhammar och Lars-Gunnar Wallin har deltagit i avgörandet.

Christina Karlström har föredragit målet.

HUR MAN ÖVERKLAGAR - PRÖVNINGSTILLSTÅND

Den som vill överklaga förvaltningsrättens beslut ska skriva till Kammarrätten i Stockholm.

Skrivelsen ska dock skickas eller lämnas till förvaltningsrätten.

Överklagandet ska ha kommit in till förvaltningsrätten **inom två månader** från den dag då klaganden fick del av beslutet. Tiden för överklagandet för offentlig part räknas emellertid från den dag beslutet meddelades.

För att ett överklagande ska kunna tas upp i kammarrätten fordras att **prövningstillstånd** meddelas. Kammarrätten lämnar prövningstillstånd om

1. det finns anledning att betvivla riktigheten av det slut som förvaltningsrätten har kommit till,
2. det inte utan att sådant tillstånd meddelas går att bedöma riktigheten av det slut som förvaltningsrätten har kommit till,
3. det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt, eller
4. det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet.

Om prövningstillstånd inte meddelas står förvaltningsrättens beslut fast. Det är därför viktigt att det klart och tydligt framgår av överklagandet till kammarrätten varför man anser att prövningstillstånd bör meddelas.

Skrivelsen med överklagande ska innehålla

1. Klagandens person-/organisationsnummer, postadress, e-postadress och telefonnummer till bostaden och mobiltelefon. Adress och telefonnummer till klagandens arbetsplats ska också anges samt eventuell annan adress där klaganden kan nås för delgivning. Om dessa uppgifter har lämnats tidigare i målet – och om

de fortfarande är aktuella – behöver de inte uppges igen. Om klaganden anlitar ombud, ska ombudets namn, postadress, e-postadress, telefonnummer till arbetsplatsen och mobiltelefonnummer anges. Om någon person- eller adressuppgift ändras, ska ändringen utan dröjsmål anmälas till kammarrätten.

2. den dom/beslut som överklagas med uppgift om förvaltningsrättens namn, målnummer samt dagen för beslutet,
3. de skäl som klaganden anger till stöd för en begäran om prövningstillstånd,
4. den ändring av förvaltningsrättens dom/beslut som klaganden vill få till stånd,
5. de bevis som klaganden vill åberopa och vad han/hon vill styrka med varje särskilt bevis.

Adressen till förvaltningsrätten framgår av domen/beslutet.

Sista dagen för överklagande är i regel den dag som genom sitt tal i månaden motsvarar den dag Ni fick del av beslutet. Om Ni fick del av förvaltningsrättens beslut t.ex. den 30 juni måste skrivelsen med överklagande ha kommit in senast den 30 augusti. Om Ni fick del av beslutet en dag med ett tal i månaden som inte finns i slutmånaden löper tiden i stället ut på slutmånadens sista dag. Om Ni fick del av beslutet t.ex. den 31 juli måste skrivelsen med överklagande ha kommit in senast den 30 september.

Om sista dagen för överklagande infaller på lördag, söndag eller helgdag, midsommarafton, julafton eller nyårsafton räcker det att skrivelsen kommer in nästa vardag.

HUR MAN ÖVERKLAGAR

Den som vill överklaga kammarrättens avgörande ska skriva till Högsta förvaltningsdomstolen. Skrivelsen ställs alltså till Högsta förvaltningsdomstolen *men ska skickas eller lämnas till kammarrätten*.

Överklagandet ska ha kommit in till kammarrätten *inom två månader* från den dag då klaganden fick del av beslutet. Tiden för överklagande för det allmänna räknas dock från den dag beslutet meddelades.

För en enskild klagande är sista dagen för överklagande två månader från den dag då han/hon fick del av kammarrättens beslut. Om klaganden fick del av kammarrättens beslut t.ex. den 30 juni måste skrivelsen med överklagande ha kommit in senast den 30 augusti. Om klaganden fick del av beslutet t.ex. den 31 juli, som inte har någon motsvarighet två månader senare, löper tiden i stället ut på slutmånadens sista dag, dvs. i det här exemplet den 30 september. Om sista dagen för överklagande infaller på en lördag, söndag eller helgdag, midsommar, jul- eller nyårsafton, räcker det att skrivelsen kommer in nästa vardag.

För att ett överklagande ska kunna tas upp i Högsta förvaltningsdomstolen krävs att *prövningstillstånd* meddelas. Högsta förvaltningsdomstolen lämnar prövningstillstånd om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas eller om det finns synnerliga skäl till sådan prövning, såsom att det finns grund för resning eller att målets utgång i kammarrätten uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag.

Om prövningstillstånd inte meddelas står kammarrättens beslut fast. Det är därför viktigt att det klart och tydligt framgår av överklagandet till Högsta förvaltningsdomstolen varför man anser att prövningstillstånd bör meddelas.

Skrivelsen med överklagande ska innehålla följande uppgifter;

1. den klagandes namn, person-/organisationsnummer, postadress, e-postadress och telefonnummer till bostaden och mobiltelefon. Dessutom ska adress och telefonnummer till arbetsplatsen och eventuell annan plats där klaganden kan nå för delgivning lämnas om dessa uppgifter inte tidigare uppgetts i målet. Om klaganden anlitar ombud, ska ombudets namn, postadress, e-postadress, telefonnummer till arbetsplatsen och mobiltelefonnummer anges. Om någon person- eller adressuppgift ändras är det viktigt att anmälan snarast görs till Högsta förvaltningsdomstolen
2. det beslut som överklagas med uppgift om kammarrättens namn, målnummer samt dagen för beslutet
3. de skäl som klaganden vill åberopa för sin begäran om att få prövningstillstånd
4. den ändring av kammarrättens beslut som klaganden vill få till stånd och skälen för detta
5. de bevis som klaganden vill åberopa och vad han/hon vill styrka med varje särskilt bevis.